

KIBRIS TÜRK VAR OLUŞ MÜCADELESİ KONULU BELGELER VE NESNELER ÜZERİNE

A Study on Turkish Cypriots' Struggle for Existence Reflected in Documents
and Objects

Oğuz KARAKARTAL*

Özet: Kültür tarihi içinde yer değerlendirilebilecek bir takım belge ve objeler Kıbrıs Türk varoluş mücadelesi bağlamında da üretilmiştir. Ulusal mücadelelerin yürütülmesinde ulusal hislerin obje ve belgelere dökülmesi onun başarısı için şarttır. Kitap, afiş, logo, pul, kartpostal, broşür, vinyet ve her türlü nesne-obje bu propaganda üretiminin içine girer. 20 Temmuz 1974 Barış Harekatı önce ve sonrasında bu amaçla üretilen belge ve objelerin sayısı hiç de az değildir.

Anahtar kelimeler: Kıbrıs Türk Mücadelesi, Objeler-Belge-Propaganda

Abstract: Turkish Cypriots' struggle for existence has created its own culture which can be evaluated in its historical documents and objects. The continuation and success of the movements of the national struggles depends on the national feelings that are conveyed to documents and object. These documents and objects such as books, posters, logos, stamps, postcards, brochures, and vignettes are considered as the movements' propaganda production. The number of documents and objects that has been created during and after the 20th July of 1974 for this aim is considerable.

Key words: Turkish Cypriot Struggle, Objects, documents, Propaganda

Kültür tarihi ve ulusların varlıklarını sürdürdükleri topraklarda ürettiği kültür ürünleri, tarih bilimi içinde belki de incelenmesi en heyecanlı, en zevkli uğraşı alanlarından biridir. Bu ürünler gelecek kuşaklara bağlı oldukları uluslara geçmişini, varlığını gösteren belgelerdir. Ulusların yarattığı kültür-edebiyat ürünleri, kullandığı alet-edevat, obje-nesne ve yarattığı her türlü sanat eseri bu belgelerin içine girer. Kültür mirası ve korunması dendiği zaman da adı geçen bu belgelerin toplamı anlaşılır veya anlaşılmalıdır. Kültür tarihi ürünleri ile kültür mirası içine giren obje, belge ve nesnelere sayıca fazlalığı şüphesiz tartışılmaz.1571'den beri Türk varlığının

---

* Prof.Dr., KKTC Uluslar arası Kıbrıs Üniversitesi Eğitim Fak. Dekanı ve Kıbrıs Koleksiyoneri

bulunduğu Kıbrıs adasında Kıbrıs Türklerinin ortaya koydukları kültür tarihi içinde değerlendirilebilecek ürünlerin, objelerin derlenip toparlanması çok boyutlu büyük bir çalışmadır. Ayrıca göçler, savaşlar, siyasi çalkantılar geçiren ada Türklerine ait ürünlerin bir kısmının günümüze ulaşamaması ve kültürel duyarsızlıklar sebebiyle de zor sayılabilecek bir iştir. Mevcut müzeler, oralarda sergilenenler ve kitaplaşmış kimi belgeler, adeta ummanda-okyanusta birer damla gibidir.

Hiçbir ulusal varoluş mücadelesi, propaganda ürünleri olmadan ve ulusal hisler objelere ve belgelere dökülmeden yürütülemez. Ulusların özgürlük mücadelesinde halkın moral ve manevi değerlerini yücelten ve onun milli duygularını yüksek tutan kitaplar, çeşitli logolar, objeler, afiş, broşür ve benzer ürünler kamuoyu için fertler veya kurumlar tarafından üretilir. Görüntüye dayalı bu belge ve objelerin etkileri, hafızalarda uyandırdığı çağrışım-imağlar, ulusal davaların sonuçlandırılmasına yardımcı olduğu gibi, bu ürünler ulaşılan başarıyı da taçlandırarak gelecek kuşaklara miras dokümanlar olarak kalırlar. Bu belge ve ürünlerin bazen aktüel-günlük işlevleri vardır, bireylerin, ulusların hayatına girer, görevini tamamladıktan sonra çıkar, bir kenara konur veya kaybolup ortadan kalkarlar. Geçmiş yılların ardından onları bulmak bazen çok zor olup kıymetleri bilinmezken, bazen de eldekiler değerlendirilemez. Çünkü o belgelerin ruhunu okumak, resimlerde, çizimlerde size neler fısıldadığını keşfetmek için tarih bilinci ve bilgisi kadar o ulusun ruhunu, karakteristik özelliklerini de iyi tanımak gerekir.

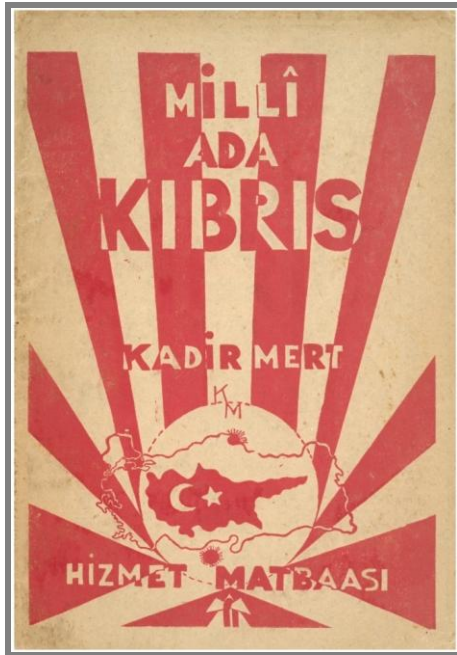
Tarihi bilmek, kin aşlamak için değil, gelecek kuşakların ötekiyle, “ötekileştirmeden” sağlıklı ilişki kurması ve temkinli hareket etmesi için lazımdır. Ancak bu şekilde, tarihi süreçten süzülerek-ders çıkarılarak karşılıklı sevgi ve saygıya dayalı bir dostluk kurulabilir. Bu bağlamda hassas bir bölge olan Kıbrıs adasında Türklerin Rum ve İngilizlere karşı yürüttüğü var oluş mücadelesi ile 1974 Mutlu Barış Harekâtı'nın çeşitli kitap, belge ve objelere yansması kaçınılmazdı. Bu ürünlerin Kıbrıs Türklerini, ulusal direnişte canlı tutmak ve onun özellikle Türkiye'ye anlatılmasına yardımcı olmak gibi bir misyonu vardı. Yirmi yaşında şehit düşen şair Süleyman Uluçamgil şahit olduğu gözlemediği bir olayı; bir Türk parasının, kuruşun yani ulusal bir objenin iki çocukta uyandırdığı heyecanı ve kendi hislerini şöyle şiire döküyordu:

Yürüyordum
Kaldırımsız sokaklarda
Bir köşe başında iki çocuk kavga ediyordu
Birinin elinde bir Türk kuruşu vardı
Öteki de görmek istiyordu.
Bir köşe başında gördüm
Gözlerim ağlamaklı
Her köşe başında

Çoğu Türkiye’de üretilen Kıbrıs Türk (varoluş mücadelesi) temalı-motifli belge, obje ve nesnelere 1878’de İngiltere’ye kiralanan, 1923’te Lozan’da İngiltere adası olduğunu kabullenmek zorunda bırakılan Türkiye kamuoyunda yeniden bir Kıbrıs duyarlılığını uyandırmak ve Kıbrıs’ın Türklüğüne vurgulamak şeklinde özetlenebilecek işlevleri söz konusuydu. Ulusal bilinci canlı tutmak ve Rumların her an başvurdukları tahrik, yanlış bilgilendirme ve bitmek tükenmek bilmeyen propaganda yollarına ve araçlarına cevap vermek gibi işlevleri vardı. Ancak bu belge, obje ve nesnelere bir ölçüde zamanın akışına terk edilmiş, günlük yaşantıda bir yere sıkışmış veya ulusal bellekte diplere itilmiş belki de silinmiştir. Bu yazıda sergilenen birkaç belge ve nesne o tür ürünlerdendir. Bu belge ve nesnelere elimizde bulunan bir kağıdı tematik olarak şöyle sınıflandırabiliriz:

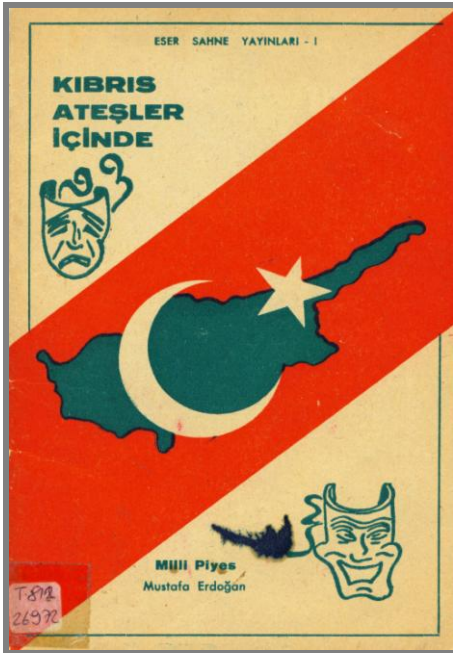
1. 20 Temmuz 1974 Barış Harekâtı Öncesi Kıbrıs’ı Tanıtıcı Kitaplar
2. Kıbrıs Türk Mücadelesi Konulu Edebiyat Ürünleri
3. Barış Harekâtı Konulu Eserler
4. 20 Temmuz 1974 Barış Harekâtı Konulu Belgeler-Objeler

Bu tür eser ve ürünlerin çokluğu Türkiye’nin “Yavru” sıfatıyla nitelendirdiği Kıbrıs’a verdiği değeri gösterir. Kendi arşivimden bu tür ürünlere örnek bir demetini aşağıda sunuyorum.

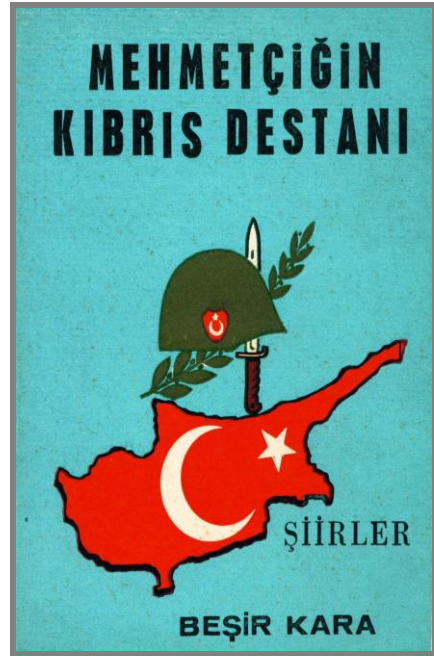
1878’de İngilizlere kiralanan zorunda kalınan Kıbrıs adasını İngiltere 1914’te ilhak eder, Lozan görüşmelerinde de Türkiye adanın İngiltere’ye ait olduğunu kabul etmek durumunda kalır.1930’lardan itibaren “Megali İdea” (Büyük Ülkü) düşüncesi kapsamında Kıbrıs adasının Yunanistan’a bağlanması yani Enosis hareketi hızlanır. Türkler adadaki varlıklarını ve hayatlarını tehlikede görerek 1948’de düzenledikleri bir mitingle seslerini yükseltirler. Aynı dönemde adaya 40 kişilik bir öğretmen gurubuyla gelen CHP Çorum ve Hatay milletvekili Hasene Ilgaz’ın dönüştü 1949’da bastığı **Kıbrıs Notları** adlı kitabı Türkiye’de Kıbrıs kamuoyu oluşmasında ve Kıbrıs kitapları çıkışının başlamasında ilk kıvılcımı atar.1949-1974 yılları arasında Türkiye’nin dört bir yanında, değişik birçok kentinde Kıbrıs’ı tanıttıcı kitaplar basılır. Rum saldırı ve tehditleri de Kıbrıs Türklüğünün ve Kıbrıs’ı Türkiye kamuoyunun gündeminde tutar. İşte yukarıdaki Kadir Mert’in 1958 tarihli ve **Milli Ada Kıbrıs** adlı Trabzon baskısı kitabı, o tür kitaplara ilk örneklerden biridir.

Kıbrıs Türk varlık mücadelesi Türkiye’de, başta şiir ve tiyatro olmak üzere edebiyat türlerinde bir “Kıbrıs Hamasi Eserler Kitaplığı” oluşturacak kadar eserin yazılıp basılmasını sağladı. Ülkenin dört bir yanında oynanan ve yayımlanan piyeslerden biri yukarıda görülen Mustafa Erdoğan’ın **Kıbrıs Ateşler İçinde** (Ankara 1967) adlı tiyatro eseridir.

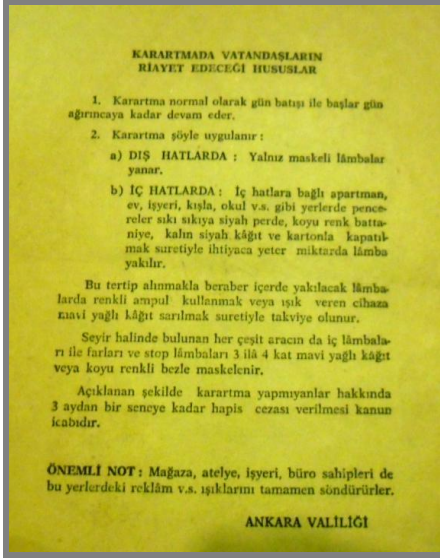
Ulusların varlık mücadelesi sırasında destanlardan ve hamasi eserlerden moral ve ulusal duyguları kuvvetlendirme açılarından yararlanılır. Bu tür eserlerde kimi zaman kahramanlar kadın veya çocuklardan seçilir. Çocuklar ulusları adına düşmanla savaşır ve kahramanlıklar gösterirler. Kıbrıs Türklerinin Rumlara karşı verdikleri varlık mücadelesi için Türkiye’de kaleme alınan ve çocuk edebiyatı içinde değerlendirilebilecek kitaplar da karşımıza çıkar. İbrahim Örs’ün 1975’te basılan *Mücahitin Oğlu* isimli çocuk romanı ile Hadi Besleyici’nin *Kıbrıslı İnkizler* (1978) adlı öykü kitabı bu bağlamda iki örnektir.

20 Temmuz 1974 Mutlu Barış Harekâtı üzerine Türkiye’de belki yüzlerce eser yazılmıştır. Bu tür eserlerin başında da şiir kitapları gelir. Tamamen milli duygularla ve Kıbrıs’ın kurtuluşu coşkusuyla kaleme alınan bu eserlerde Türk ordusu ve Mehmetçik yüceltilir. Beşir Kara’nın *Mehmetçiğin Kıbrıs Destanı* (1974) adlı şiir kitabını onlara örnek olmak üzere buraya alıyorum.

Kıbrıs’ta 1955’ten 1974’e kadar en yoğun ve belirleyici mücadelesini veren Türklük, Yavru Vatan olarak nitelendirdiği Kıbrıs üzerine pek çok belge ve obje üretimini de tetikler. Aşağıdaki belge ve objeler onlardan sadece bir kağıdır.

1974 Barış Harekâtı sırasında Türkiye’de evlerde ve dışarda ani bir Yunan saldırısına karşı karartmanın nasıl uygulanacağını anlatan ve halka dağıtılan el broşürlerinden bir örnek.

20 Temmuz 1974 Barış Harekâtı vesilesiyle üretilen filmler ve çıkartılan plaklar da hiç az değildir. Bu tür plakların sayısı yüz elliye bulmaktadır.

Kıbrıs Türklerinin “anavatan” olarak gördüğü Türkiye’nin 1950’lerden itibaren Kıbrıs Türklerine artan maddi ve manevi yardımlarını gösterir iki belge. Ankara Servis İşçileri Sendikası’nın Kıbrıs’a yardım amacıyla satılan piyango bileti ile devlet dairelerinde resmi yazışmalarda kullanılan “Kıbrıs’a yardım pulları”.

Kıbrıs Barış Harekâtı anısına beş yüz adet yaptırılan kol saati.

Yavru Vatan Kıbrıs'ı kolonya şişesi şeklinde sunan bir tasarım.